

Pukovnik

MILORAD SAMARDŽIĆ

Vreme kao faktor oružane borbe

Vreme se pojavljuje kao jedan od bitnih faktora oružane borbe, prvenstveno u odvijanju borbenih dejstava. Brzina u donošenju odluke, pripremi i zadavanju udara, nastupanju i vršenju manevra, stvaranju i savlađivanju prepreka — obezbeđuje preuzimanje i zadržavanje inicijative u dejstvima, što je i osnova uspeha. Uspeh u borbenim dejstvima u toku rata biće uslovljavan ne samo nadmoćnošću u snagama i sredstvima, već i svrsishodnim korišćenjem vremena. Pri tome se misli na nužnost diferenciranog pristupa vremensko-prostornim dimenzijama rata i pojedinim njegovim fazama, a i pojedinim oblicima borbenih dejstava na različitim nivoima opštosti. Kratkotrajnost ukupnih ratnih dejstava, bez sumnje, najviše odgovara agresoru, kao što dugotrajnost rata ima velik uticaj na otpor branioca, pogotovo u zemlji koja angažuje sve snage društva u pružanju otpora agresoru. Optimalno vreme za agresora je vreme potrebno da se savlada prostor na čitavom ratištu, odnosno planirani deo prostora u ograničenom ratu, tj. da se slomi svaki otpor na koji se nailazi. Svako produžavanje optimalnog vremena za agresora je gubitak. Tom osnovnom idejom bila je inspirisana doktrina munjevitog rata u prošlosti, kao i njene savremene varijante.

Nasuprot tome, doktrine narodnooslobodilačkih ratova, kao i naša savremena doktrina opštenarodnog odbrambenog rata, u svojim najtežim varijantama, u krajnjoj konsekvenciji, imaju za svoju osnovnu premisu dugotrajnost rata. Tako se vreme javlja kao osnovni kriterijum fizionomije rata, odnosno njegovih vojno-tehnoloških karakteristika, pa prema tome i kriterijum planiranja kvantiteta i kvaliteta drugih bitnih faktora i njihovih funkcija. To isto važi za oružanu borbu u celini i pojedine oblike njenog ispoljavanja.

Ako nema dovoljno vremena da se jedinice pripreme i organizuju za borbena dejstva, oružane snage, bez obzira na svoju vrednost, ne mogu ostvariti željeni efekt u konkretnom sudaru. Zbog toga se borbena vrednost svake jedinice meri ne samo njenim borbenim mogućnostima, već i vremenom potrebnim za njenu pripremu, stavljanje u dejstvo i savlađivanje prostora.

Racionalno korišćenje vremena kao faktora oružane borbe pokazuje svoj značaj posebno u iznenadnom otpočinjanju borbenih dejstava i nanošenju udara. Tu se brzina dejstava javlja kao prvi uslov za postizanje iznenađenja, koje je uvek obezbeđivalo značajnu prednost strani koja ga ostvari. No, to ne znači da je ono dovodilo i do odlučujućih rezultata, jer i suprotna strana može, isto tako, brzo da reaguje i otkloni opasnost. U svakom slučaju, vreme se javlja kao bitan činilac uspeha, budući da svojim dejstvom povećava ili umanjuje borbenu moć jedinica. Otuda se ono javlja i kao činilac uslova i kao činilac snaga.

Strana koja napada obično je zainteresovana za brza, odlučujuća dejstva, kako bi, držeći inicijativu u svojim rukama, sprečila protivnika u nameri da sistematičnim otporom zadrži određene pozicije, odnosno da se konsoliduje ako su te pozicije narušene. Druga strana, koja primenjuje odbrambena dejstva, teži za tim da, koristeći se zemljištem i drugim povoljnostima koje ima branilac, nanosi gubitke napadaču, da iscrpljuje njegove snage u prostoru i vremenu i da dobije dovoljno vremena za prikupljanje sopstvenih snaga radi stvaranja uslova za prelazak u ofanzivna dejstva.

Nastojanje da se vreme optimalno koristi kao faktor oružane borbe određuje neka suštinska svojstva strategije. To najbolje pokazuju poznati atributi strategije — *zamaranje, iznuravanje, iscrpljivanje, zadržavanje, munjevita dejstva* i sl. Osim ostalih faktora, vreme je neizostavan činilac svakog od tih strategijskih sistema. U stvari, vreme je u neposrednoj funkciji svakog od njih. Zavisno od toga kakav se tretman daje vremenu kao faktoru, određivani su i načini vođenja ratova u svim gradacijama — od pasivno iščekivajućih do veoma aktivnih.

U toku poslednjeg svetskog rata i Nemačka i saveznici, pogotovo zapadni, računali su sa vremenom kao faktorom koji im je omogućavao ostvarivanje ciljeva. Dok su Nemci težili da rat traje što kraće, kako se protivnik ne bi mogao oporaviti (zbog čega bi bio prinuđen na brzu kapitulaciju), zapadni saveznici su bili skloni da odugovlače rat, jer im je bilo potrebno više vremena da se oslabi ekonomska i vojna moć protivnika, a zatim da se pređe u napad i prisili ga na

kapitulaciju. Iz ovoga se vidi da onaj ko bolje koristi vreme za povećanje borbenih mogućnosti svojih oružanih snaga ima veće izglede da postigne konačan uspeh.

Naša iskustva iz NOR pokazuju da se, pored ostalog, i vremenom može kompenzovati tehnička i brojčana inferiornost protivnika, i ostvariti određena prednost. Jasno je da se vreme ne može javljati kao apsolutni faktor, jer se ni borbena dejstva ne svode na proste elemente, a u ratu nema ni snaga ni dejstava bez određenog uticaja vremena na sve njihove komponente. Savremena borbena sredstva povećavaju značaj vremena što više ističe njegove pozitivne i negativne uticaje na borbena dejstva. U borbenoj tehnici inferiornija strana moraće svoja dejstva više da prilagođava vremenu, i obrnuto.

Zaraćene strane uvek su vodile borbu za dobijanje u vremenu kako bi ostvarile preimućstva u snagama i sredstvima na izabranim pravcima dejstva, i preduhitrile protivnika u otpočinjanju odlučujućih dejstava. Bitka za vreme počinje još u miru i traje u toku celog rata. Gubici u borbi (broju i operaciji) opravdani su ako dovode do dobitka u vremenu, koje će omogućiti da se protivnik preduhitri u nekom dejstvu, da se koncentrišu određene snage, ili da se omogući izvlačenje jedinica. To očigledno potvrđuju primeri naših odsudnih borbi u toku NOR — na Kadinjači u odbrani Užičke republike 1941. godine, na Košuru, Ljubinom grobu i Barama, i druge. Da se jedna ista strategija može diferencirano odnositi prema faktoru vreme zaviso od opštih okolnosti i postavljenih ciljeva, najreljefnije pokazuje primer nemačke strategije u drugom svetskom ratu. U stvari, razlike su se kretale do samih suprotnosti. U prvoj fazi rata, kada je nemačka armija napredovala na Istočnom frontu, u želji da ne dozvoli sovjetskoj armiji da se konsoliduje, Nemci su učinili ogroman, ali i uzaludan napor, da što više ubrzaju dejstva i tako sačuvaju stečeno preimućstvo u vremenu, što je dovelo do gubitaka od oko dva miliona ljudi. U bici na Volgi, a zatim i kod Kurska, oni konačno gube strategijsku inicijativu i sva preimućstva u snagama i sredstvima. Sva dalja dejstva odvijaju se pod znakom borbe za odlaganje konačnog rešenja, tj. za dobijanje u vremenu, u nadi da će se promeniti politička situacija.

Dosadašnja iskustva pokazuju da jednom izgubljeno vreme branilac veoma teško, a napadač još teže nadoknađuje. Iz toga se nameće zaključak da je pravovremeno i pravilno organizovana odbrana jedne zemlje značajan preduslov da agresor od samog početka napada počne da gubi vreme, što će ga konačno stajati poraza.

Imajući u vidu mogućnost otpočinjanja ratnih dejstava u današnjim uslovima, kada su mirnodopske snage toliko jake, savremeno

naoružane i locirane tako da mogu svakog časa krenuti u agresiju (sa kratkom neposrednom pripremom), i kada se vreme meri časovima, a u odnosu na primenu nuklearnog oružja i minutima — vreme kao faktor strategije dobija posebno značenje u smislu postizanja, odnosno onemogućavanja iznenađenja.

Na operativno-taktičkom nivou faktor vreme deluje u smeru ubrzavanja borbenih dejstava i, saglasno tome, skraćanja rokova za pripremu i izvođenje pojedinih radnji i postupaka u borbi. To važi podjednako za obe suprotstavljene strane, nezavisno od toga koji vid i oblik borbenih dejstava izvode. Posebno je važno da se gubi suviše vremena za organizovanje i pripremanje borbenih dejstava, naročito ne na uštrb vremena neophodnog za neposrednu pripremu jedinica. Rad štabova valja vremenski skratiti, a to je moguće boljom organizacijom rada, uz primenu savremenih sredstava za obradu informacija. Štab treba da bude uigran i brz u radu, mobilan i elastičan u pokretu, kako bi u svako vreme uspešno mogao da pomaže komandantu u odlučivanju i prenošenju odluka i naređenja na potčinjene jedinice. To su zahtevi koji su se oduvek postavljali pred štabove, samo što se u savremenim uslovima postavljaju u drastičnoj formi, kao imperativ uspeha. Mnogi primeri iz prošlih ratova to ilustruju. Možda je najilustrovaniji onaj iz beogradske operacije.

Naime, u oktobru 1944. Nemci su u Beogradu bili postavili mine (29.000 kilograma eksploziva) na 845 objekata, ali zbog brzine dejstva naših jedinica, koje su oslobađale Beograd, nisu stigli da ih aktiviraju.

Ograničeno vreme ponekad primorava da se u borbenim dejstvima primeni prekomerna brzina, što često dovodi do smanjenja borbenih sposobnosti jedinica i do nedovoljnog korišćenja borbenih mogućnosti. To se, svakako, odražava na efikasnost dejstava. U tim uslovima od komandanta se zahteva da pravilno proceni značaj vremena u konkretnoj situaciji i da, zavisno od toga, odredi takav način dejstva jedinica koji će najbolje odgovarati u datim okolnostima, imajući na umu, pre svega, određeno vreme. To, naravno, podrazumeva veliko borbeno iskustvo i sposobnost komandanta. Od komande se, inače, uvek zahteva brižljiv odnos prema vremenu, stalna kontrola njegovog racionalnog korišćenja i trošenja, kako bi se pravovremeno sprečilo njegovo nepotrebno gubljenje.

Međutim, u ratu deluju i slučajnosti koje sve precizne računice u vezi s vremenom mogu dovesti u pitanje. Slučajna događanja remete planove dejstava, nameću drugu dinamiku u izvođenju borbenih radnji i u velikoj meri određuju drukčije vremenske dimenzije boja i operacije, odnosno borbenih radnji. Dakle, slučajnosti, suprotno

volji komandanta, mogu da sruše njegove proračune i prinude jedinice da neracionalno potroše raspoloživo vreme. Na primer, pri izvođenju marša moguće je pravovremeno i detaljno izvideti marš-rutu, tačno izračunati brzinu kretanja jedinice i odrediti rokove dolaska u određene rejone. Međutim, u toku marša protivnik može da nanese udare na osnovnim putnim pravcima i da zadrži kretanje jedinica.

Komandant je, ipak, obavezan da obezbedi izvršenje postavljenog zadatka, bez obzira na nepredviđene okolnosti. U datom slučaju prinudno zadržavanje jedinice može se kompenzovati većom brzinom kretanja, naravno u granicama tehničkih mogućnosti transportnih sredstava, izborom povoljnijih kraćih marš-ruta, određivanjem novih rejona, skraćivanjem vremena za odmor, i sl. Međutim, takva kompenzacija ima i određene granice, koje zavise od mogućnosti jedinica i upotrebljene tehnike. U savremenim uslovima, kada postoje tehnička sredstva za brza dejstva, često je nemoguće nadoknaditi propušteno vreme.

Uspeh izvršavanja postavljenih zadataka i dostizanje željenog cilja nalaze se u direktnoj zavisnosti od pravilnog izbora trenutaka za početak dejstva na svim nivoima ratne veštine. To je jedna od opštih zakonitosti oružane borbe i rata u celini, koju su bili dobro spoznali i njome se rukovodili dvojica najvećih stratega socijalističke revolucije — Lenjin i Tito. U Lenjinovom pismu članovima CK, noću 24. oktobra 1917, kaže se: »... Stanje je kritično. Jasnije je od svega da je sada zaista odlaganje ustanka ravno smrti ... Istorija neće oprostiti odlaganje revolucionarima koji su mogli pobediti danas (i verovatno će pobediti danas), rizikujući mnogo sutra, rizikujući da izgube sve«. To je Lenjinova ocena važnosti trenutka za početak oružanog ustanka.

Drug Tito, polazeći od opštih i posebnih uslova u koje je naša zemlja zapala posle okupacije 1941. godine, donosi odluku za početak oružanog ustanka u Jugoslaviji u trenutku kada je mnogima izgledalo da je to nemoguće. Drug Tito je pravilno procenio povoljan trenutak za otpočinjanje oružane borbe. Odluka od 4. jula 1941. godine o oružanoj borbi dala je pečat čitavom razdoblju novije istorije Jugoslavije, a imala je značaja i na međunarodnom planu. Titov pristup u proceni uticaja faktora vreme na početak i tok oružane borbe zasniva se na spoznaji dijalektičke uslovljenosti i međuzavisnosti svih relevantnih faktora, što je rezultanta stvaralačke primene dijalektičke analize i sinteze na konkretne opšte i posebne uslove kakvi su bili u Jugoslaviji posle sloma bivše Jugoslovenske vojske. Uvažavajući neprekidno ovaj aspekt pravovremenosti

sa stanovišta pravog trenutka za donošenje odluke, drug Tito je obogatio našu revolucionarnu praksu i vojnu misao.

Pravilan izbor trenutka za početak dejstva često ima odlučujući uticaj na njegov ishod. Nije isto nastupati leti ili zimi, u jesen ili proleće, danju ili noću; kada je protivnik jak i nije izgubio svoje ofanzivne mogućnosti, ili kada je već iskoristio svoje rezerve; kada jedinice imaju visoki moral, ili kada je taj moral poljuljan. Izbor trenutka početka operacije često određuje njen dalji razvoj, utiče na njenu pripremu i dovodi protivnika u zabludu.

Najpovoljniji trenutak za početak aktivnih dejstava je onaj kada je protivnik istrošio rezerve, a još nije uspeo da pregrupiše svoje snage. Ako je reč o samom početku rata, težnja napadača biće da postigne iznenađenje.

Pravovremenost je podjednako važna za taktiku, operativku i strategiju. Ona je najbolji pokazatelj tačnosti proračuna, organizovanosti i usaglašenosti dejstva jedinica. Nije potrebno posebno navoditi primere nepravovremenih ili pravovremenih odluka i dejstava jedinica koje su se adekvatno odrazile na ishod dejstava. Za razvoj ofanzivnih dejstava ili povećanje upornosti odbrane posebno je važno pravovremeno uvođenje rezervi i drugih ešelona. Uzrok mnogih neuspeha u borbenim dejstvima leži u zakasnelim odlukama i naredenjima, tj. u zaostajanju komandovanja za tokom događaja.

Zakasnela dejstva povezana su sa gubitkom vremena i vode ka prepuštanju inicijative u ruke protivniku, dozvoljavajući mu slobodu manevra snagama i sredstvima. Zbog zakašnjenja, jedinice dejstvuju neorganizovano, a njihova udarna moć nije pravovremeno i na pravom mestu upotrebljena.

Ne manju opasnost od zakašnjenja predstavlja i preuranjenost dejstava. Takva dejstva su, po pravilu, nepripremljena i omogućuju protivniku da unapred otkrije zamisao napadača i preduzme odgovarajuće protivmere. Preuranjenost je rezultat žurbe i neorganizovanosti, a pre svega nerealne procene protivnika, pa se ona ne sme mešati sa preduhitranjem protivnika i dejstvima koja čine unapred smišljeno i organizovano dejstvo, sa ciljem da se zadaju iznenadni udari i protivnik prisili na obustavljanje dejstava u za njega nepovoljnim uslovima.

Zaključak je da su i preuranjena i zakasnela dejstva rezultat i pokazatelj nepravilnog korišćenja faktora vreme. Izbegavajući takva dejstva, treba istovremeno na njih prinuditi protivnika.

Jedan od bitnih uslova za uspeh borbenih dejstava je pravilan proračun vremena. Pri proračunu vremena posebno je važno odrediti neophodno vreme za pripremu jedinica i organizacija obezbe-

đenja borbenih dejstava. Sa puno osnova može se reći da su mnoge greške vezane za nepravilno korišćenje vremena u borbenim dejstvima.

Umešnost komandanta i komandi je u tome da, na osnovu spoznatih opštih i posebnih zakonitosti oružane borbe, predvide mogućna pomeranja i slučajne pojave, da računaju sa vremenom i realno tretiraju svoje snage i sredstva. Treba raspolagati makar i minimalnom rezervom vremena, neophodnom pri bilo kom proračunu.

Poznato je da savremena borbena sredstva svojim performansama, prvenstveno brzinom kretanja, odnosno dometom oružja, povećavaju mogućnosti manevra i tako radikalno skraćuju vreme i sužavaju prostor. Pošto zbog toga nastaje neprekidna nestašica vremena, njegova deoba po klasičnim kriterijumima na pripreme, organizaciju i izvođenje dejstava više ne može da zadovolji savremene potrebe, kao što se ni savremena borbena dejstva ne mogu izvoditi po klasičnim shemama, nezavisno od toga da li bi se upotrebljavala sredstva velike uništavajuće snage ili ne. Vreme, dakle, realno može da ukida neke zadatke jedinicama i pre nego što one pristupe njihovom izvršavanju, i da stvara uslove ili imperativno nameće potrebu da se rešavaju drugi zadaci, ako već dotična jedinica nije zbog duže pasivnosti pretrpela takve gubitke da ju je u borbu nemoguće uvesti bez popune.

U tom smislu se može tvrditi da vrednost snaga u savremenim uslovima nije uvek sadržana samo u onome što one jesu kao kvantitativna i kvalitativna veličina, nego u onome što se u konkretnim uslovima objektivno njima postiže u izvršavanju borbenih zadataka. Ali, jedinice moraju biti sposobne i pripremljene da odgovore tome zadatku i da elastičnim postupcima mogu u svako vreme i na svakom mestu da ispolje maksimum raspoloživih snaga, a u isto vreme i maksimum otpornosti na protivnička dejstva.

Naša iskustva iz NOR pokazuju koliko dejstva koja su potpuno adekvatna dobijenom zadatku mogu aktivno da utiču na procese, i kako se posredstvom ovih uticaja i samo vreme može preobratiti u značajne prednosti.

Prema monografijama nekih naših brigada i drugim podacima, moguće je doći do približnog pokazatelja o tome da su naše jedinice veličine brigade, od svog formiranja do završetka rata, na svaka tri dana izvodile pokrete (manevre) prosečne dužine od oko 53 km, brinule se o snabdevanju i zbrinjavanju, odmarale se, izvodile vojnostručnu obuku, politički i partijski rad, održavale veze s narodom, pripremale se za predstojeća dejstva i vodile po jednu značajniju borbu. Ta operativnost naših snaga u vremenu i prostoru prevazila-

zila je sve proseke drugog svetskog rata. Jer, dok su one u jednoj godini provodile u borbama oko 210 dana, snage na drugim ratištima bile su u borbama 55 do 92 dana.

Vreme je, dakle, kao jedan od faktora oružane borbe, imalo izuzetno značajnu ulogu u našim uslovima vođenja borbenih dejstava. Ono, je, istina, stajalo na raspolaganju i neprijatelju, ali on u njemu nije mogao nalaziti one prednosti koje su nalazile naše snage. Pošto smo mu nametnuli svoju strategiju i taktiku, neprijatelj nije mogao da nalazi uspešna rešenja u vremenu kao faktoru oružane borbe i pored brojčane i tehničke nadmoćnosti.

Naša borbena dejstva u ONOR neće se bazirati samo na oružanim snagama, već i na svim drugim činiocima (potencijalima) društva i otporu naroda na prostoru izvođenja borbenih dejstava (i ne samo na njemu). Koliko više uradimo na organizovanju i pripremi društva za oružanu borbu i uredimo teritoriju za odbranu od agresije, toliko će veći biti doprinos svih drugih struktura društva u postizanju cilja oružane borbe i svake operacije, a faktor vreme će uticati na dobijanje prednosti.

Celo naše ratište je pokriveno snagama i sredstvima za borbu protiv agresora i predstavlja jedinstven sistem usklađenih napora oružanih snaga i svih drugih faktora društva. Prema tome, naša borbena dejstva oružanih snaga objedinjavaće napore i svih drugih struktura društva za postizanje jedinstvenog, zajedničkog cilja na određenom prostoru i u određenom vremenu. Inicijativa starešina dolaziće više do izražaja, jer će niže starešine biti u situaciji da neposredno prate događaje, da brzo reaguju na njih ne čekajući uvek odobrenje odozgo, a kad veza sa pretpostavljenim izostane, da energično izvede dejstva u duhu opšte zamisli i plana borbenih dejstava. Zbog toga će biti neophodno da se u organizaciji borbenih dejstava učesnicima daje (ne samo jedinicama nego i svim drugim strukturama) više elementa situacije, kako bi se mogli snalaziti i uspešno dejstvovati u toku izvršenja zadatka.

U savremenim borbenim dejstvima obim zadataka koje treba rešiti neprekidno se povećava, a vreme za njihovo izvršenje se smanjuje. Zato se pred starešine, naročito pred komandante i štabove, postavlja da *uporno istražuju nove forme organizacije i vođenja borbenih dejstava u uslovima našeg opštenarodnog odbrambenog rata*. Veština komandovanja treba da se ispolji u znanju da se iz mnogobrojnih sredstava i taktičkih postupaka izaberu oni koji će u datoj situaciji i u datom vremenu, najbolje poslužiti za postizanje uspeha u borbenim dejstvima.